

0910100209 FRIMERAKA: 1
INSTITUT ZA PEDAGOSKA ISTRAZIVANJA
" DOBRINJSKA 11
11001 BEOGRAD
FAX: 546

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ГОДИНА XLVI – БРОЈ 21

БЕОГРАД, 17. НОВЕМБАР 1997.

Цена овог броја 28 динара. Годишња претплата 590 дина. (аконтација) са урачунатим порезом на промет. Рок за рекламацију 10 дана.

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

99/3518

49

На основу члана 35. Закона о основној школи („Службени гласник РС”, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94 и 66/94), министар просвете доноси

ПРАВИЛНИК

О НАСТАВНОМ ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА ВРЕМЕ НЕПОСРЕДНЕ РАТНЕ ОПАСНОСТИ, РАТНОГ СТАЊА ИЛИ ВАНРЕДНИХ ПРИЛИКА

Члан 1.

Овим правилником утврђује се наставни план и програм основног образовања и васпитања, који се примењује за време непосредне ратне опасности, ратног стања или ванредних прилика (у даљем тексту: посебан наставни план и програм).

Посебан наставни план и програм одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Просветном гласнику”.

Број: 6-00-00112/96-01
У Београду, 10. новембра 1997. године

Министар,
Проф. др Јово Тодоровић, с. р.

Ваздух

Својства и састав ваздуха: азот, кисеоник, угљендиоксид, карактеристике ваздуха као гаса (без боје и мириса, притисак, кретање, значај за живот, последице загађивања ваздуха).

Електромагнетне појаве

Појам електрицитета и електрична струја (извори електричне струје, електрично коло); уређаји у домаћинству и руковање.

Подизање и покретање тела

Полуга и њено коришћење (ослонац, терет, клацкалица); струма равна (завртањ, подизање и спуштање терета).

III. ЖИВОТНА СРЕДИНА**Повртњак, њива, ливада и шума**

Гајење повртњака и њива: биљке у повртњаку: лук, шаргарепа, кромпир и друге биљке; биљке на њивама: житарице, индустријске биљке; коров и болести биљака; заштита биљака; воћњак и виноград: обрада, врсте воћа и време рађања, винова лоза, добијање нових сорти воћа; нега и заштита; болести и штеточине; ливада и пашњаци: ливадске биљке (детелина, трава, крмне биљке), лековите биљке (нана, камилица, слез, кадуља и др.); шума као животна заједница биљака и животиња: услови живота, листопадно и четинарско дрвеће, шибље, животиње и инсекти, болести шума и животиња, заштита.

Вода

Услови и живот у води, биљни и животињски свет у води (мору, језерима, рекама, барама).

IV. ЧОВЕК

Главни делови човечијег тела (глава, труп, екстремитети); органи за кретање (основна грађа скелета и мишићи, нега и заштита); органи за варење (основна грађа, нега и заштита); органи за дисање; органи за крвоток; органи за излучивање и кожа; нервни систем; чула; чување здравља и заштита од болести: хигијена, одевање, исхрана, превентива чувања здравља, заразне болести, болести зависности, уочавање загађене хране и воде (по боји, мирису, укусу); пружање прве помоћи (импровизирана носила, заустављање лакших облика крварења, имобилизација и друго).

ПОЗНАВАЊЕ ДРУШТВА ЗА IV РАЗРЕД (37 часова)**I. РЕПУБЛИКА СРБИЈА У СР ЈУГОСЛАВИЈИ****Географска карта СР Југославије**

Положај Републике Србије у СРЈ; локација на географској карти; народи и народности (језици којима говоре, равноправност – права и дужности); симболи Србије (грб и застава).

Живот и рад људи у Републици Србији

Природна богатства Србије (шуме, налазишта руда, обрадиво земљиште); живот и рад људи у планинским деловима Србије (шуме и шумарство, пољопривреда, туризам, рударство, индустрија); живот и рад људи у равничарским крајевима (шумарство, пољопривреда, нафта, гас, прехрамбена индустрија).

Главни град Србије и покрајина (Београд, Нови Сад, Приштина – привреда, култура, административни центри).

II. ЈУГОСЛАВИЈА – НАЗИВ И ПОЛОЖАЈ**Југославија на карти и глобусу**

Југославија и њено територијално пространство (на Балканском полуострву и Европи, границе); обележја (застава, грб, химна).

Народи и националне мањине

Народи и националне мањине у Југославији; језици којима говоре, права и дужности; Срби и Црногорци ван Србије.

Природно-географске области Југославије

Особине рељефа: низије (Панонска, долина Зете, долина Лима); висије: познатије планине (Дурмитор, Бјеласица, Синајеви-

на, Шар планина, Копаник, Стара планина, Фрушка гора и др.); речни сливови (црноморски и јадрански); главне реке, њихов ток и правац (Дунав, Сава, Дрина, Морача, Зета, Бојана); језера: природна (Палић, Скадарско), вештачка (Власинско, Ђердапско, Зворничко); Јадранско море (положај, разуђеност обале, већи градови).

Далека прошлост**Досељавање Словена на Балканско полуострво**

Долазак на Дунав, прелазак преко Дунава, Саве и Драве; мешање са затеченим становништвом; прве словенске државе (Карантинија, Србија, Рашка и Зета). Српска држава (Немања, Стеван Прво-вечнани, Урош, Милутин, Стефан Дечански, Душан, културни и економски развој; бој на Косову и наши народи под туђинском влашћу; Први српски устанак; Други српски устанак; период стицања државне независности Србије у XIX веку (кнез Михаило Обреновић).

Прошлост

Балкански ратови (Србија и Црна Гора у Балканском рату); Први светски рат (Сарајевски атентат, напад Аустрије на Србију, окупација Србије, учешће Црне Горе у рату, прелазак преко Албаније); ослобођење наших народа од окупације (Солунски фронт); Други светски рат и окупације од стране Немачке (27. март, 6. април 1941., распад, окупација земље, геноцид над српским и црногорским живљем, отпор окупаторима); ослобођење Београда и Југославије и стварање Федеративне Народне Републике Југославије; распад СФРЈ; формирање СР Југославије.

Живот и рад у равничарским пределима

Природни и климатски услови и богатства: пољопривреда (климатски услови, агротехника, производи); рударство (површински копови – Колубара, Костолац, Косово), други рудници, нафта и гас, разна налазишта минерала и друго; индустрија: прехрамбена, текстилна, машиноградња, енергетика, саобраћај, трговина, угоститељство, туризам, итд.

Живот и рад људи у планинским пределима

Услови живљења (клима, земљиште, шуме, пашњаци); земљорадња и сточарство (ратарске и повртарске биљке); сточарство (фарме и катуни), сточарски реони, (Шара, Копаник и друго); рударство (јамски копови – Бор, Вршка Чука, Трпача, Белаћевац); индустрија и индустријски реони (Београд, Ниш, Крагујевац, Подгорица, Никшић, Косовска Митровица, Нови Сад, Панчево и др.), друге делатности.

Живот и рад у приморју

Природни услови за живот и рад људи у Приморју, коришћење природних услова и привредне делатности (рибарство, туризам, луке, туризам), већи привредни и туристички центри у Приморју (Бар, Котор, Будва).

ИСТОРИЈА**ЦИЉ И ЗАДАЦИ**

Циљ наставе историје је да ученици усвоје знање о развоју људског друштва, од најстаријих времена до савременог доба, како би у склопу наставе осталих предмета допринели развоју своје стваралачке личности.

Задачи наставе историје су да ученици:

- усвоје знања о историјским појавама у прошлости људског друштва и прошлости Срба и Црногораца и народности који живе на територији Југославије и територије где Срби живе вековима;
- развијају критичку историјску свест и историјско мишљење као основу научног схватања и развоја људског друштва;
- негују патриотско осећање на слободарским традицијама српског и црногорског народа;
- упознају историјски развој народности у духу заједништва и оданости у земљи у којој живе;
- на историјским садржајима негују радно, морално и естетско васпитање.

V РАЗРЕД

(1 час недељно, 37 часова годишње)

Историја – познавање прошлости, чиме се бави историја

Праисторија

- првобитна људска заједница
- камено доба, метално доба, првобитна заједница и распаљење првобитних заједница (3+1)

Стари век – Најстарије државе старог Истока, робовласничко друштво (Месопотамија, Египат).

Култура народа Старог истока.

Стара Грчка – Крићани, Ахајци

- Хомерово доба, колонизација
- Настанак грчких државица (Спарта, Атина)
- Вођство Атине у грчком свету – атинска демократија
- Сукоб Спарте и Атине – грчка култура
- Хеленистичко доба и његова култура (10+4)

Стари Рим

- Постанак и развој римске државе
- Изградња Римске републике
- Римско освајање и последице
- Устанци робова
- Римска држава у доба царства
- Доминат и почеци кризе робовласничког друштва
- Хришћанство.
- Пропаст римске државе – сеобе народа
- Римска култура, општа обележја
- Наука, књижевност, ликовна уметност
- Балканско полуострво и његово становништво: Илири, Трачани, Грци, Келти, Дачани (12+6)
- (2 часа обнављање, утврђивање и систематизација градива)

VI РАЗРЕД

(1 час недељно, 37 часова годишње)

Европа у раном средњем веку

- Сеобе народа и прве средњевековне државе у Западној Европи (германске државе на територији Римског царства, Франчка држава)
- Византија од V до XII века, римско наслеђе и покушај рестаурације Римског царства
- Византија и варварске сеобе – привредни и културни утицај на суседе
- Исламски свет у средњем веку, настајање исламских држава у Арабији, особености државног уређења. Исламска култура, њен значај и утицај на Европу. (3+1)

Јужни Словени у раном средњем веку

- Словени и њихово насељавање на Балканско полуострво, живот старих Словена, правци њиховог насељавања, почеци друштвеног раслојавања
- Карантански Словени, Хрвати и Македонски Словени до XII века – настанак држава
- Срби од VII до XII века – Срби између Византије и Бугара – Јачање Србије у доба Часлава, успони Дукље, осамостаљивање Босне, самостална Рашка држава, покрштавање Јужних Словена. Рад Ђирила и Методија и њихових ученика, почеци писмености. (4+2)

Европа у позном средњем веку

- Постанак и развој средњевековних градова, општи привредни напредак, занатство, пољопривреда, трговина и почетак робне привреде
- Сталешке монархије као државе развијеног феудализма, племство, јачање грађанства, монархије и њихово уређење (Француска од XII – XV века). Појава јереси и сељачки устанци. (2+1)

Јужни Словени у позном средњем веку

- (1) Србија од 12. до почетка 13. века
- борба за самосталност (Немања). Проглашење Краљевине (Ст. Првовенчани), осамостаљивање цркве (св. Сава).
- (2) Успони Српске државе у XIII и почетком XIV века
- привредни развој (Урош I), ширење на рачун Византије (Милутин) Стефан Дечански, битка код Велбужда.
- (3) Српско царство
- Душанова освајања, проглашење царства и патријаршије, доношење закона (Душановог законика) и његов значај као кодекса српског средњевековног права

(4) Крај Српског царства

- Слабење царства за владавине Уроша, формирање територија обласних владара.
- (5) Постанак и развој босанске средњевековне државе, борбе са Угарском, босанска црква, проглашење краљевине.
- (6) Дубровник у средњем веку – град, република, привреда (занатство и трговина), друштвено уређење, значај Дубровника у привреди и култури Јужних Словена
- (7) Словенци и Хрвати од XII до XV века
- Учвршћење Хабзбурговаца и борба са грофовима целиским. Положај Хрватске и Словеније у склопу Угарске.
- (8) Бугари, Албанци, Влашка и Молдавија у средњем веку
- Стварање бугарске државе и однос према Србима – Албанци под византијском, анжујском и српском влашћу. Влашка и Молдавија – односи са Србима (8+4)

Средњевековна култура

1. Опште одлике средњевековне културе, верски карактер културе, школа, универзитети, опште одлике књижевности и уметности.
2. Српска средњевековна култура, књижевност, правни и материјални споменици културе (архитектура, сликарство, вајарство) (2+1)

Српски народи и Црногорци у доба Османлија (5+3)

1. Турци османлије и њихова прва освајања на Балкану, расуло Византије, немоћ Србије, битка на Марици.
2. Лазар Хребелановић – антитурски савез, бој на Косову, последице Косовског боја
3. Српска деспотовина, деспот Стефан Лазаревић, однос према Турској и Угарској, Ђураћ Бранковић, пад деспотовине
4. Зета за време Балшића и Црнојевића, пад под османлијску власт
5. Слабење и пад Босне, прелаз обласних господара, осамостаљење Херцеговине и пад Босне и Херцеговине под Турке
6. Сеобе Срба у XIV и XV веку – сеобе у Угарску – положај Срба у Славонији, Далмацији и Угарској.
- 1 – 2 часа систематизација градива.

ПРОГРАМ ИСТОРИЈЕ ЗА VII РАЗРЕД

(1 час недељно, 37 часова годишње)

Европа од краја XV до краја XVIII века

1. Велика географска открића; напредак науке и технике, развој капиталистичке привреде, тржишта и почетак колонизације.
2. Хуманизам и ренесанса; градска привреда као основа нове културе, битне одлике науке, књижевности, уметности; световни карактер нове културе.
3. Апсолутна монархија – држава позног феудализма, француска као пример апсолутне монархије, племство као владајућа класа, улога грађанства, меркантилизам. (3+1)

Српски народ, Црногорци и њихови суседи под страном влашћу од XVI до краја XVIII века

1. Положај покороног балканског становништва у Османлијском царству, сеобе Срба у Угарску, српски деспоти и борба против Турака.
2. Пећка патријаршија, њена улога у историји српског народа, обнова Пећке патријаршије, однос Порте према хришћанској цркви, просветна и национална делатност. Укидање Патријаршије.
3. Облици отпора балканских народа османској власти, хајдуци, ускоци, учешће српског народа у ратовима хришћанских сила против Турске. Сеобе у II половини XVI века до краја XVIII века.
4. Дубровник од XVI до краја XVIII века, млетачка управа, ренесансна култура у Дубровнику и Далмацији.
5. Срби у Угарској од краја XVII до краја XVIII века, ослобођење Угарске од османске власти. I и II сеоба Срба, положај у Хабзбуршкој монархији, аутономија Карловачке Митрополије – њена улога у историји српског народа.
6. Насељавање осталих народа на подручју јужне Угарске, Срба у Славонији, подручјима Војне Крајине и њихов положај. Развој грађанске културе код Срба у Угарској и Хабзбуршкој Монархији (6+3)

Свет крајем XVIII и у I половини XIX века

1. Привредне промене у Западној Европи крајем 18. века – развој мануфактуре, техничка открића, индустријска револуција.

2. Велика француска буржоаска револуција, јакобинска диктатура, значај француске буржоаске револуције.

3. Европа и Француска у времену 1794 – 1815. године. Победа крупне буржоазije, Наполеонова владавина, његова освајачка политика, слабљење феудалних односа, пад Наполеона. Бечки конгрес.

4. Ширење индустријске револуције, први класни сукоби радника и буржоазije, утопијски социјализам, појава Маркса и Енгелса и њихов утицај. (4+2)

Национални покрети Срба, Црногораца и њихових суседа у првој половини 19. века

1. Први српски устанак 1804. године. Прилике у Османлијском царству крајем 18. и почетком 19. века. Положај раје, реформе, дахијска управа, буна против дахија, прерастање устанка у ослободилачку борбу.

2. Ток I српског устанка до краја 1806. године – битке на Мишару и Делиграду, руско-српска сарадња, организација устаничке власти.

3. Борбе устаника од 1807 – 1812. године – сукоб Карађорђа са старешинама. Битке код Штубика, Молајнице, битка на Чегру, слом устанка – Букурешки мир.

4. Други српски устанак, развитак Српске државе од 1815. до 1858. године – ток II српског устанка, споразум Милош – Марашлија, борба за стварање државе.

5. Милошев апсолутизам, економске и друштвене промене у Србији у I половини 19. века, уставобранитељни, пад Обреновића.

6. Развитак Црногорске државе, племенска структура као сметња централној власти, раслојавање друштва и улога Цетињске митрополије.

7. Црна Гора и велике силе: рад Петра I, Петра II и кнеза Данила на учвршћењу државне власти.

8. Босна и Херцеговина под Турцима у 18. и првој половини 19. века, друштвени односи, верска и етничка подељеност, отпор реформама Порте, сељачки устанци и национално буђење.

9. Срби у Угарској у I половини 19. века: економски и друштвени положај Срба у Војној крајини и жупанијама, верско-просветна аутономија, културни развој школства и Матица Српска, улога Срба у Угарској. (9+4)

Револуција 1848/49. у Европи и код Срба

1. Карактер револуције у Западној Европи (Француска, Немачка, Италија – Хабзбуршка Монархија, међунационални сукоби).

2. Метернихов режим и национални покрети код Срба – Војводина 1848/49. године, положај Срба у Угарској, мајска скупштина, проглашење Војводине.

3. Борбе у 1848/49. години – помоћ добровољаца из Србије – положај Срба на просторима Славоније, Баније, Лике, Далмације и Крине. (3+1)

VIII РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Свет у другој половини 19. и почетком 20. века

1. Развитак капиталистичке привреде у II половини 19. и почетком 20. века

– период слободног развоја капитализма

– друштвене и политичке борбе, промене у привреди и друштву

– међународни односи крајем 19. и почетком 20. века; последице уједињења Немачке и Италије, формирање блокова, међународне кризе и први освајачки ратови. (2+1)

Србија, Црна Гора и њихови суседи у другој половини 19. и почетком 20. века

1. Србија од 1858. до 1903. године – владавина Милоша и Михајла Обреновића, добијање градова, ослободилачки ратови 1876 – 78. Стицање независности, привредни развитак и стварање политичких странака – борба против апсолутизма последњих Обреновића.

2. Србија 1903 – 1914. године

Мајски преврат, увођење парламентаризма и грађанске демократије, царински рат и снажан привредни развитак.

3. Црна Гора у другој половини 19. и почетком 20. века.

– територијално проширење, стицање независности, привредни напредак, апсолутизам Николе Петровића, Устав и политичке борбе.

4. Балкански ратови, супротности међу балканским државама; балкански савез, успеси Србије и Црне Горе у I балканском рату. Други балкански рат, историјски значај балканских ратова.

5. Срби у Угарској, укидање војводства, национални покрет војвођанских Срба и борба за црквену аутономију.

Срби у Славонији, Барањи и српским крајинама – борба за национално признање.

6. Косовски вилајет, новопазарски Санџак, Босна и Херцеговина у другој половини 19. и почетком 20. века. (6+2)

Савремено доба

Први светски рат

1. Односи Србије и Аустро-Угарске – први неспоразуми. Први светски рат, главни фронтови. Србија и Црна Гора у рату: Церска, Колубарска битка, одбрана Београда 1914. и 1915. године.

2. Повлачење преко Албаније, положај нашег народа под Аустро-Угарском – немачком, бугарском окупацијом (топлички устанак).

3. Пробој солунског фронта, победа Антанте. Стварање краљевине СХС, Версајски мир, Друштво народа.

4. Русија у време I светског рата, фебруарска и октобарска револуција, њен значај и утицај. (4+2)

Свет између два светска рата

1. Економска криза и криза грађанске демократије, фашизам. Коминтерна, шпански грађански рат и прве фашистичке агресије. (1+1)

Југославија од 1918 – 1941. године

1. Краљевина СХС 1919 – 1929. год. – Видовдански устав, политичке и страначке борбе, национални проблеми.

2. Југославија од 1929 – 1941. год. – Устав 1931. год. Спољна политика краља Александра, немеснички режим, влада М. Стојадиновића и Цветковића, стварање Бановине Хрватске. (2+1)

Други светски рат и почетак отпора народа Југославије

1. Почетак II светског рата 1939 – 41. год. – општи део.

2. Мартовски догађаји, напад Немачке на Југославију – априлски рат, окупација и подела Југославије.

3. Стварање завених управа и владе у Југославији. НДХ и геноцид над Србима у Хрватској, Босни, Косову, југословенска војска у заробљеништву; избеглиштво у Србији из Хрватске, Босне, Словеније.

4. Оружани отпори окупатору у току 1941. године (партизански и други покрети отпора) слободна територија и освета окупатора; стрељања у Мачви, Краљеву, Крагујевцу.

5. Други светски рат 1942. год. и 1943. год. – општи део, ратна 1942. и 1943. година у Југославији, облици народне власти на слободним територијама, I и II заседање АВНОЈ-а.

6. Други светски рат 1944. и 1945. године, ослобођење Југославије и борба за међународно признање Југославије. (6+2)

1. Свет и Југославија после II светског рата

2. Унутрашњи развитак Југославије од 1945. године.

3. Југославија у источном блоку и њен сукоб са ИБ-ом.

4. Спољна политика Југославије од 1950. до 1990. године (4+1)

1 – 2 часа систематизација градива.

ГЕОГРАФИЈА

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе географије је: оспособљавање ученика за усвајање основних знања, умења и навика о објектима, појавама и процесима у географској средини, о законитостима њеног развоја, територијалној и друштвено-економској међузависности света и појединих држава; развијање интелектуалних способности како би могли разумети и пратити све промене у појединим земаљама и геопростору и усешно примењивати стечена знања у даљем образовању и пракси, посебно у условима непосредне ратне опасности и у рату.

Задачи васпитно-образовног рада су да ученици:

– стекну основна знања о Земљи, географским појавама и процесима у васионском и земаљском пространству, да би развијали машту и радозналост;

– стекну основна знања и оспособе се за оријентисање у простору и овладају картографском писменошћу, како би се могли успешно служити картом као извором информација и сналазити у простору, што је посебно важно у условима ратне опасности и у рату;

– упознају свет као целину, поједине регије и државе Европе и ваневропских континената, одлике природних ресурса, становништва и привреде, политичку структуру и значај појединих групација у свету, културна достигнућа и интеракцију природе и човека у ге-

географском простору како би рационално поимали и боље разумели привредну, друштвену и политичку стварност савремене цивилизације;

– упознају основе географије своје отаџбине – СР Југославије, њене природне услове и богатства, одлике становништва и привредног развоја, отвореност и мирољубивост наше земље, равноправну сарадњу с другим народима и државама у циљу демократизације међународних односа, као и њену борбу за мир и прогрес у свету;

– развијају патриотска осећања према својој отаџбини – СР Југославији, њеним природним лепотама, народима и њиховим културним достигнућима, као и способност за чување и одбрану своје земље.

V. РАЗРЕД

(1 час недељно, 37 часова годишње)

ОСНОВИ ОПШТЕ ГЕОГРАФИЈЕ

УВОД У ГЕОГРАФИЈУ (1 час)

– Предмет, подела и значај географије.

КОСМОС И ЗЕМЉА (3+1 час)

– Васиона и васионска тела, појам васионе, звезде, планете (сателити) комете и метеори.

– Сунчев систем, појам. Земља као део Сунчевог система; Облик и величина Земље, Земља као елипсоид – геоид, димензије Земље и њена површина.

– Кретања Земље (ротација и револуција) и њихове последице.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗЕМЉИНЕ ПОВРШИНЕ НА КАРТИ

(3+1 час)

– Глобус као модел Земље, меридијани и паралеле, географска ширина и дужина.

– Појам географске карте, картографски знаци и размера карте.

– Представљање рељефа на карти, релативна и надморска висина.

ОРИЈЕНТАЦИЈА, ОСМАТРАЊЕ И ОБАВЕШТАВАЊЕ

(4+1 час)

– Оријентација у простору: помоћу Сунца, компаса и часовника.

– Избор и уређење места за осматрање, обавештавање.

– Оријентација дању и ноћу.

– Природни и вештачки објекти за заштиту.

РЕЉЕФ НА ЗЕМЉИ (3+1 час)

– Грађа и састав Земље; распоред копна на Земљи – континенти.

– Унутрашње силе и стварање рељефа (громадне и веначне планине, низија; вулкани и земљотреси).

– Спољашње силе и њихово деловање на Земљину кору, облици рељефа створени ерозијом.

ВАЗДУШНИ ОТОМАЧ ЗЕМЉЕ – АТМОСФЕРА (3+1 час)

– Атмосфера и њен састав; температура ваздуха, ваздушни притисак, ветар, влажност ваздуха, падавине.

– Појам времена и климе; прогноза времена, заштита атмосфере од загађења.

– Основни типови климе (екваторијална, тропска, средоземна, континентална, поларна).

ВОДЕ НА ЗЕМЉИ – ХИДРОСФЕРА (3+1 час)

– Опште одлике хидросфере; кружење воде у природи, океани и мора и кретање морске воде; разуђеност светског мора (острва, полуострва, заливи, мореузи, земљоузи).

– Подземне и текуће воде (издан, извори, реке, речна мрежа и слив, развође, водопад).

– Језера – постанак и подела; проблем дефицита воде на Земљи и заштита воде од загађивања.

БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ НА ЗЕМЉИ – БИОСФЕРА

(1+1 час)

– Биљне и животињске заједнице: географска распрострањеност биљног и животињског света на Земљи.

СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА НА ЗЕМЉИ (3+1 час)

– Екумена и становништво: појам екумене, број становника на Земљи, густина насељености и природни прираштај светског становништва.

– Популациона политика: појам популационе политике и њен значај; кретање становништва.

– Насеља: сеоска, градска и мешовита; разлике између села и града. Урбанизација и развој савремених насеља.

ГЕОГРАФСКА СРЕДИНА И ЉУДСКЕ ДЕЛАТНОСТИ

(2+1 час)

– Природна и географска средина: појам средине, привреда, привредне делатности и гране.

– Географске регије: појам географске регије, регија као комплексна географска средина.

Систематизација градива (1 час)

VI РАЗРЕД

(1 час недељно, 37 часова годишње)

ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ

ОПШТИ ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД И ПОДЕЛА НА РЕГИЈЕ

(4+2 часа)

– Основни географски подаци о континенту: име, границе, величина, географски положај. Европа као део старог света и њен савремени значај.

– Природне одлике (рељеф, клима, хидрографија, биљни и животињски свет).

– Становништво, политичка и регионална подела Европе.

– Економско-географски значај Европе: високоразвијено подручје, Европска унија.

ЈУЖНА ЕВРОПА (6+3 часа)

– Географски положај и природне одлике; становништво, политичка подела и привредни значај.

– СР Југославија: природне одлике, становништво, друштвено уређење, привредни развој и њен значај као јужноевропске земље; значај српских крајина.

– Македонија и Бугарска: природне одлике, становништво, друштвено уређење и привредни значај.

– Грчка и Албанија: природне одлике, становништво, друштвено уређење и привредни значај.

– Хрватска и Босна и Херцеговина: природне одлике, становништво, географски и друштвено-политички услови развоја.

– Италија и Шпанија: природне одлике, становништво, друштвено уређење и привредни значај.

СРЕДЊА ЕВРОПА (6+3 часа)

– Географски положај – транзитно подручје, значај Дунава. Природне одлике (рељеф, клима, хидрографија, биљни и животињски свет).

– Становништво: (словенски и германски народи) густина насељености и миграције; средњеевропске државе. Висок степен привредног развоја регије на бази коришћења природних богатстава. Привредна и културна сарадња Југославије са средњеевропским земљама.

– Румунија и Мађарска: природне одлике, становништво, друштвено уређење и привредни развој.

– Словенија и Аустрија: природне одлике, становништво, друштвено уређење, привреда. Односи са СР Југославијом.

– Пољска, Чешка и Словачка: природне одлике, становништво, привредни развој.

– Немачка: физичко-географске одлике и основне друштвено-географске карактеристике.

ЗАПАДНА ЕВРОПА (4+1 час)

– Географски положај и природне одлике. Карактеристике рељефа, атланске климе и значај морских струја; хидрографија и вегетација регије.

– Становништво, политичка подела и империјални карактер западно-европских држава. Привредна обележја првих индустријских земаља света и колонијална освајања. Рудно богатство, индустријски и технолошки развој и значај у свету.

– Велика Британија и северна Ирска – основне природногеографске и привредне карактеристике.

– Француска – основне природногеографске и привредне карактеристике.

СЕВЕРНА ЕВРОПА (2+1 час)

– Географски преглед регије: значај Атлантика и Балтика. Појам Скандинавије. Природногеографске особености. Висија, низија, поларна клима. Становништво, политичка подела и привредне карактеристике високо развијених земаља северне Европе.

– Шведска и Норвешка – Становништво, друштвено уређење и најважније привредне карактеристике.

ИСТОЧНА ЕВРОПА (4+1 час)

– Границе, величина и природне одлике: континенталност, затворена мора, одлике рељефа, климе, хидрографије и зонално простирање вегетације.

– Становништво, политичка подела и привреда: вештачки-национална структура, густина насељености, савремене друштвено-економске промене и политичка подела. Значајна природна богатства и подручја производње. Основне одлике привреде.

– Руска Федерација – Русија: основне природне карактеристике, као и специфична географска обележја великог простора Русије (рељеф, клима, одлике Тајге).

– Природна богатства, привредни развој и значај Русије у свету. Осврт на Украјину и њен привредни развој и значај.

VII РАЗРЕД

(1 час недељно, 37 часова годишње)

ГЕОГРАФИЈА ВАНЕВРОПСКИХ КОНТИНЕНАТА

АЗИЈА (14 часова)

ОПШТИ ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД КОНТИНЕНТА (2+1 час)

– Положај, границе и величина, одлике рељефа и зонални распоред климатских области и вегетације; велике реке и сливови.

– Становништво, државе и регионална подела: најмногољуднији континент и државе, демографска обележја и густина насељености: политичка подела. Неравномерност привредног развоја држава Азије.

ЈУГОЗАПАДНА АЗИЈА (1+1 час)

– Значај географског положаја између три континента. Природногеографске одлике и стратегијски значај. Политичка подела и државе ове регије. Општа привредна обележја, богатство нафте и савремени друштвени, економски и политички процеси.

ЈУЖНА АЗИЈА (2+1)

– Природногеографски преглед Индијског полуострва: контрасти рељефа, монсунска клима, одлике хидрографије, контрасти и зоналност вегетације.

– Становништво, политичка подела и опште привредне карактеристике: традиција и култура; дуги колонијални период и савремени привредни развој, екстензивна земљорадња, богатство рудама метала и неметала. Привредни развој и значај Индије.

ЈУГОИСТОЧНА АЗИЈА (1+1 час)

– Природногеографске карактеристике регије као целине: полуострво и острва, рељеф, тропски климат и вегетација Индокине и Малајског архипелага. Становништво – мешавине раса, народа и различитих култура. Насељеност и сложена политичка подела као последица дугог колонијализма. Богатство тропских култура (каучук) и развој индустрије. Привредни развој и значај Индонезије.

ИСТОЧНА АЗИЈА (3+1 час)

– Географски преглед регије: положај према Пацифику и континенталној Азији, рељеф, клима и хидрографија. Етничка обележја становништва и политичка подела.

– Друштвеногеографска обележја Кине – најмногољудније државе на свету, проблеми прираштаја, државно и друштвено уређење, привредне карактеристике: велика рудна и енергетска богатства; најважнији индустријски рејони. Географско-политички значај и улога Кине у свету.

– Географска обележја Јапана: острвски положај и стратегијски значај на Далском Истоку, планински архипелаг, релативно густо становништво у радама и богатство хидроенергијом. Становништво,

његова густина и радни потенцијал. Брзи привредни развој до нивоа економске силе света. Интензивна пољопривреда и индустрија заснована на аутоматизацији и кибернетици.

АФРИКА (9 часова)

– Основни географски подаци о континенту: положај, границе и величина, природне одлике, рељеф, пустиње, зонални распоред, клима (суптропска и тропска), вегетација (саване). Становништво, државе и регионална подела: црна и бела Африка, ретка насељеност, колонијална освајања Африке и распад колонијализма, политичка подела.

СЕВЕРНА АФРИКА (1+1 час)

– Границе, величина и природне карактеристике, медитеранско и атланско подручје, Атлас, пешчане пустиње Сахаре, оазе и долина Нила, медитеранска и пустињска клима, подручје без површинских река (сем Нила). Становништво, политичка подела; развој привреде – рудна налазишта, нафта и земни гас, зачеци индустрије, медитеранска пољопривреда.

ИСТОЧНА АФРИКА (1+1 час)

– Границе, величина, географски положај и природне карактеристике тзв. „Висока Африка”, висије и низије, клима, хидрографија и вегетација. Становништво, државе и привредне карактеристике: древне државе и новонастале у постколонијалном периоду, развој рударства (дијаманти) и зачеци индустрије, пољопривреда као основа привреде.

ЗАПАДНА АФРИКА (1+1 час)

– Границе, величина и природне одлике: Гвинејски плато и долина Нигера, тропска клима, колонијална освајања и савремена политичка подела; Нигерија као највећа држава регије, подручје богато рудама, зачеци индустрије, планташка пољопривреда (каучук), скупоцено тропско дрво.

ЈУЖНА АФРИКА (1+1 час)

– Опште географске одлике: рељеф, клима (пустињска, суптропска и тропска), хидрографија и вегетација; становништво и политичка подела, расна дискриминација, привредне карактеристике и доминација Јужноафричке Републике.

АМЕРИКА (11 часова)

ОПШТИ ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД (1 час)

– Откриће и насељавање Америке, становништво, подела Америке. Појам Англоамерике и Латинске Америке.

СЕВЕРНА АМЕРИКА (3+1 час)

– Природно-географске карактеристике: рељефне целине, климатске и хидрографске одлике, вегетација.

– САД – Природно-географске карактеристике, демографска и друштвено-економска обележја: демографске карактеристике и велика урбана средишта; рудна и енергетска богатства, привредне делатности и гране (водећа економска сила света) – извоз технологије и капитала и економско-политички утицај у свету.

– Канада – положај на континенту и према светском мору; разуђеност копна, значај климе за организацију простора, ретка насељеност; Канадска федерација и припадност Комонвелту, велика рудна богатства, висок степен привредног развоја.

СРЕДЊА АМЕРИКА (1+1 час)

– Опште географске карактеристике: улога Панамског канала, рељеф, клима и хидрографија, вегетација, аутохтоно и досељено становништво, војни режими као последица неоколонијалног статуса малих држава на превази и на Антилима, опште карактеристике привреде и значај Кубе: привредни развој и значај Мексика као велике државе у региону.

ЈУЖНА АМЕРИКА (3+1 час)

– Географске карактеристике: разноврсност рељефа, зоналност климе и вегетације, хидрографске специфичности континента (Амазон), становништво: велик природни прираштај, насељеност; политичка подела и неоколонијални положај Јужне Америке у односу на САД.

– Бразил – Основне природно-географске одлике Амазоније и Бразилске висоравни: велика природна богатства; демографска

обележја, пренасељени градови, плантажна пољопривреда, индустријализација, главни центри; економски проблеми Бразила.

– Аргентина – Природно-географске карактеристике (Патагонија, Пампе), рудно богатство, аграрна привреда и савремени развој индустрије, развијено сточарство.

АУСТРАЛИЈА, НОВИ ЗЕЛАНД, ОКЕАНИЈА И ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ (2+1 час)

– Аустралија – Општи географски преглед континента, рељеф, сиромаштво гидрографије, специфичност флоре и фауне; становништво – ретка насељеност, рудна богатства, специфичност пољопривреде и убрзани индустријски развој.

– Нови Зеланд и Океанија – Кратак географски преглед Новог Зеланда (развијено сточарство); појам Океаније (Микронезија, Меланезија и Полинезија).

Поларне области (Арктик и Антарктик) – откриће, најзначајније истраживачке експедиције и значај.

VIII РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ГЕОГРАФИЈА СР ЈУГОСЛАВИЈЕ

I. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И ГРАНИЦЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (2+1 час)

– Историјски развитак Југославије: стварање прве и друге Југославије и њихов крах и стварање СР Југославије.

– Географски положај, границе и величина: транзитни и интерконтинентални положај на Балкану и у Европи, границе и важнији гранични прелазни.

II. ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ (10+3 часова)

1. ОДЛИКЕ РЕЉЕФА (4+1 час)

– Опште одлике и подела рељефа, основни облици рељефа; велике природне целине (планинска, панонска и јадранска област).

– Планинска област:

Родопске и Карпатско-балканске планине (размештај планина, котлина, речних долина и крашких облика рељефа – значајне пећине).

Динарске и Шарске планине: одлике, простирање, размештај планинских венаца, алувијалних равни, лесних заравни и пешчара. Планине, низије и речне долине у јужном ободу Панонске низије.

– Панонска и Перипанонска област: простирање, величина и географски положај – Панонска низија – облици рељефа, размештај планина, речних долина, алувијалних равни, лесних заравни и пешчара. Планине, низије и речне долине у јужном ободу Панонске низије.

– Јадранска област, Црногорско приморје – простирање, величина и географски положај у Југославији. Разуђеност и одлике рељефа Црногорског приморја; значај Јадранског мора.

2. КЛИМА (2+1 час)

– Климатски елементи и фактори: температура, падавине, инсолација, облачност, ветрови, географска ширина, надморска висина, рељеф, распоред копна и мора, биљни покривач.

– Типови климе и њихове одлике: континентални, умерено-континентални, планински, жупни, јадранско-средоземни; значај климе, загађеност ваздуха и заштита.

3. ВОДЕ (2+1 час)

– Јадранско море: физичко-хемијска својства морске воде (салинитет): економски и саобраћајни значај. Језера: постанак, подела, размештај и значај (Скарларско језеро).

– Реке и морски сливови: најважније реке, канали и њихов саобраћајни и економски значај. Загађеност и заштита. Минерални извори (топли и хладни – бање, њихов размештај, искоришћавање и значај).

4. БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ (1 час)

– Биљне и животињске области: биљне и животињске врсте и заједнице, њихово простирање, значај и заштита.

III. СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА (3+1 час)

– Основне одлике становништва (број, густина, насељеност, неравномеран природни прираштај); популациона политика и сузбијање „беле куге”.

– Национални састав становништва (народи националне мањине и њихов размештај); миграције становништва – узроци и последице. Структура становништва: (полна, старосна, професионална и образовна).

– Насеља: сеоска, градска и мешовита; главни типови насеља, њихова урбанизација и преображај.

IV. ПРИВРЕДА И ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ У СР ЈУГОСЛАВИЈИ (8+3 часа)

– Опште одлике развоја и подела привреде на гране и делатности; појам и подела индустрије по предмету рада (екстрактивна и прерађивачка) и по врсти производа (тешка и лака), њен размештај и повезаност са осталим привредним гранама.

1. ИНДУСТРИЈА (3+1 час)

– Енергетика и рударство: извори енергије и производња електричне струје; размештај енергетских извора (богате резерве лигнита). Налазишта најважнијих руда и њихов размештај, богатство у резервама руда обојених метала и неметала.

– Тешка индустрија: металургија (црна и обојена), размештај и производња. Метална индустрија (металопрерађивачка, машинска, електротехничка, бродоградилшна) тешка хемијска и индустрија грађевинског материјала; размештај и производња.

– Лака индустрија (прехрамбена, текстилна, дрвна, кожарско-гумарска и лака хемијска) одлике развоја, размештај, сировине, задовољавање домаћих потреба и могућност извоза.

2. ПОЉОПРИВРЕДА (2+1 час)

– Услови за развој пољопривреде, подела на гране, својински односи, мере за унапређење производње и тржни вишкови. Проблеми села и његова ревитализација.

– Земљорадња: распрострањеност најважнијих култура и њихова производња; ратарство (житарице, поврће, крмно и индустријско биље); воћарство и виноградарство.

– Сточарство: услови за развој, екстензивно и интензивно сточарење, врсте стоке; лов и риболов; шумарство: врсте шума и њихова експлоатација, значај, заштита и унапређивање.

3. САОБРАЋАЈ, ТРГОВИНА И ТУРИЗАМ (2+1 час)

– Значај саобраћаја и његова улога у промету путника и робе, саобраћајне гране (копнени, водени, ваздушни и ПТТ саобраћај); најважније саобраћајнице.

– Трговина и туризам: обим и структура увоза и извоза, најважнији трговински партнери, проблеми спољно-трговинског биланса. Туризам: услови за развој, туристичка подручја и центри; значај туризма.

V. ГЕОГРАФИЈА КРАЈА У КОМЕ ЈЕ ШКОЛА (1 час)

– Положај и природне одлике, становништво, привредне делатности и перспективе развоја краја у коме се налази школа.

VI. ДРЖАВЕ НАСТАЛЕ НА ПРОСТОРУ ПРЕТХОДНЕ СФР ЈУГОСЛАВИЈЕ (3+1 час)

– Република Хрватска (по Дејтонском споразуму) са посебним освртом на области и општине које су 1991. године биле насељене већином српским становништвом (источна Славонија, Барања и западни Срем, западна Славонија и Книнска крајина).

– Босна и Херцеговина, са погледом на Муслиманско-хрватску федерацију, уз посебно разматрање Републике Српске и њених регија (Босанска крајина – Бањалучка регија; Добојско-бијељинска регија – Озрен, Мајевица, Семберија са делом Посавине; Романијско-зворничка регија са делом Подриња и Источна Херцеговина – Требињско-србињска регија).

– Шире разматрање Републике Македоније, њен значај и сарадња са СР Југославијом; поглед на Републику Словенију.

ФИЗИКА

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе физике је да ученици упознају природне појаве и основне природне законе и да се усмере према применама тих закона у животу и раду.

Задаци наставе физике су:

– упознавање основних закона природе;

– упознавање значаја коришћења метода експеримента;